

Y36BEZ – Bezpečnost přenosu a zpracování dat

Róbert Lórencz

7. přednáška

Proudové šifry, blokové šifry, DES, 3DES, AES,
operační módy

<http://service.felk.cvut.cz/courses/Y36BEZ>
lorencz@fel.cvut.cz

- Proudové šifry
- Blokované šifry
- DES, 3DES
- AES
- Operační mody

Proudové šifry (12)

Dvojí použití hesla u aditivních šifer

- U proudových šifer, kde každá parciální substituce je posunem otevřeného textu v abecedě A o h_i , postačí k luštění 2 ŠT (c, c') , šifrované tímtéž heslem.
- Mějme $c_i = |m_i + h_i|_q$ a $c'_i = |m'_i + h_i|_q$.
- Odečtením ŠT od sebe eliminujeme heslo a dostáváme $|c_i - c'_i|_q = |m_i - m'_i|_q$
- Z posloupnosti $|m_i - m'_i|_q$ pro $i = 0, 1, \dots$ pak původní texty m a m' luštíme jako při použití knižní šifry, kde v roli původního otevřeného textu vystupuje m a v roli knižního hesla m' .
- Někdy se používá metoda předpokládaného slova, kdy za m' zkusíme nějaké slovo postupně od první do poslední pozice, dopočteme m' a sledujeme, zda dává smysl.

Použití

- Linkové šifrátory – do komunikačního kanálu přicházejí jednotlivé znaky v pravidelných nebo nepravidelných časových intervalech
⇒ v daném okamžiku je nutné tento znak okamžitě přenést.
- Příklad tzv. terminálového spojení, kdy jsou spojeny dva počítače, přičemž to, co uživatel píše na klávesnici na jedné straně, se objevuje na monitoru počítače druhého uživatele.
- Šifrovací zařízení má omezenou paměť na průchozí data.
- Výhodou proudových šifer oproti blokovým je malá "propagace chyby". Vzniklá chyba na komunikačním kanálu v jednom znaku ŠT se projeví u proudových šifer pouze v jednom odpovídajícím znaku otevřeného textu, u blokové šifry má vliv na celý blok znaků.

Proudové šifry (14)

Synchronní a asynchronní proudové šifry

- Pokud proud hesla nezávisí na OT ani ŠT $\Rightarrow$ synchronní proudové šifry $\Rightarrow$ příjemce a odesílatel je přesně synchronizován (jinak výpadek jednoho znaku ŠT naruší veškerý následující OT).
- Šifry eliminující takové chyby se nazývají asynchronní nebo samosynchronizující se šifry. U nich dojde v krátké době k synchronizaci a správné dešifraci zbývajících OT.
- To se může docílit například tím, že proud hesla je generován pomocí klíče a n předchozích znaků ŠT: $h_i = f(k, c_{i-n}, \dots, c_{i-1})$.
- K synchronizaci dojde, jakmile se přijme souvislá posloupnost $n + 1$ správných znaků ŠT.
- Historická asynchronní šifra – [Vigenèrův autokláv](#).
- Heslo je pouze jedno písmeno klíče, znaky hesla byly tvořeny už přímo předchozím znakov ŠT (sčítání v modulu 26): $c_1 = p_1 + h_1$, kde $h_1 = k$ a $c_i = p_i + h_i$, $i = 2, 3, \dots$, kde $h_i = c_{i-1}$.

Blokové šifry (1)

Bloková šifra

- Nechť A je abeceda q symbolů, $t \in \mathbb{N}$ a $M = C$ je množina všech řetězců délky t nad A . Nechť K je množina klíčů.
- Blokovaná šifra je šifrovací systém (M, C, K, E, D) , kde E a D jsou zobrazení, definující pro každé $k \in K$ transformaci zašifrování E_k a dešifrování D_k tak, že zašifrování bloků OT $m_1, m_2, m_3, \dots$, kde $m_i \in M$ pro každé $i \in \mathbb{N}$, probíhá podle vztahu $c_i = E_k(m_i)$ pro každé $i \in \mathbb{N}$ a
- dešifrování probíhá podle vztahu $m_i = D_k(c_i)$ pro každé $i \in \mathbb{N}$.
- Pro blokovou šifru je podstatné, že všechny bloky OT jsou šifrovány toutéž transformací a všechny bloky ŠT jsou dešifrovány toutéž transformací.
- Za určitých okolností můžeme za blokové šifry považovat šifry substituční a transpoziční.

Blokové šifry (2)

Bloková šifra

- Nejznámější blokové šifry používaly a používají blok o délce 64b: DES (Data Encryption Standard), TripleDES, IDEA, CAST aj.,
- v současné době se přechází na blok 128 bitů, který používá standard AES.
- Blokové šifry využívají principy **algoritmů Feistelova typu** umožňující postupnou aplikací relativně jednoduchých transformací na bázi nelineárních posuvných registrů vytvořit složitý kryptografický algoritmus.
- Tento přístup je využíván také v jiných oblastech. Např. u zabezpečovacích kódů jsou využívány tzv. zřetězené kódy, které ze 2 relativně jednoduchých standardních zabezpečovacích kódů vytvářejí výkonné zabezpečovací kódy.
- Tento princip je využíván v symetrických šifrovacích algoritmech, nejznámějším algoritmem tohoto typu je algoritmus DES.

Blokové šifry (3)

Základní principy algoritmů Feistelova typu (1)

Příklad: Mějme 2 permutace

$$f_1 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 3 & 1 & 2 & 4 \end{pmatrix} \quad f_2 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 2 & 1 & 4 & 3 \end{pmatrix},$$

kde zápis funkce f_1 znamená, že 1. bit se přesune na 3. pozici, 2. bit na 1. pozici, 3. bit na 2. pozici, atd. Dále nechť máme následující způsob šifrování.

Původní 8b zprávu $m \in M$ rozdělíme na 2 4b bloky $m = (m_0 \ m_1) \Rightarrow$ vytvoříme novou 8b zprávu $c_1 = (m_1 \ m_2)$, kde $m_2 = m_0 \oplus f_1(m_1)$ a tento postup ještě jednou zopakujeme, tj. vytvoříme $c_2 = (m_2 \ m_3)$, kde $m_3 = m_1 \oplus f_2(m_2)$.

Pro $m = 1001 \ 1101$ dostáváme postupně:

$c_1 = (1101 \ 1110)$, kde $m_2 = 1001 \oplus f_1(1101) = 1001 \oplus 0111 = 1110$

$c_2 = (1110 \ 0000)$, kde $m_3 = 1101 \oplus f_2(1110) = 1101 \oplus 1101 = 0000$

Blokové šifry (4)

Základní principy algoritmů Feistelova typu (2)

Dešifrování je možné realizovat opačným postupem:

$m_1 = m_3 \oplus f_2(m_2)$ a $m_0 = m_2 \oplus f_1(m_1)$, přičemž dešifrovaná hodnota je $m = 1001\ 1101$.

Pro $c_2 = (m_2\ m_3) = 1110\ 0000$ dostáváme:

$$m_1 = (0000\ 1110 \oplus f_2(1110)) = 0000 \oplus 0101 = 1101.$$

A pro m_0 dostáváme:

$$m_0 = m_2 \oplus f_1(m_1) = 1110 \oplus f_1(1101) = 1110 \oplus 0111 = 1001 \text{ a } \Rightarrow \\ m = (m_0\ m_1) = 1001\ 1101$$

Z předcházejících příkladů je zřejmé, že funkce f_1 a f_2 nemusí být prosté, protože není potřebné počítat jejich inverzi. Všech možných funkcí $f : V_4 \rightarrow V_4$ je $(2^4)^{2^4} = 16^{16} \doteq 1.85 \cdot 10^{19}$.

Blokové šifry (5)

Základní principy algoritmů Feistelova typu (3)

- Ne všechny funkce f jsou pro šifrování vhodné
- Uvedené způsoby šifrování jsou speciálním případem tzv. Feistelových kryptosystémů.

Definice – Feistelův kryptosystém

Nechť množina zpráv M je složená z všech možných $2n$ -tic V_{2n} a prostor klíčů tvoří všechny možné h -tice funkcí $k = f_1, f_2, \dots, f_h$, $f_i : V_n \rightarrow V_n$ pro každé $i = 1, 2, \dots, h$ a prostor zašifrovaných textů $C = V_{2n}$. Zobrazení $T_k : K \times V_{2n} \rightarrow V_{2n}$, definované rekurentně vztahy

$$\begin{aligned} m_{i+1} &= m_{i-1} + f_i(m_i), \quad \text{pro } i = 1, 2, \dots, h \\ T_k(m) &= (m_h \ m_{h+1}), \end{aligned}$$

kde $m = (m_0 \ m_1) \in M$, definuje Feistelův kryptosystem.

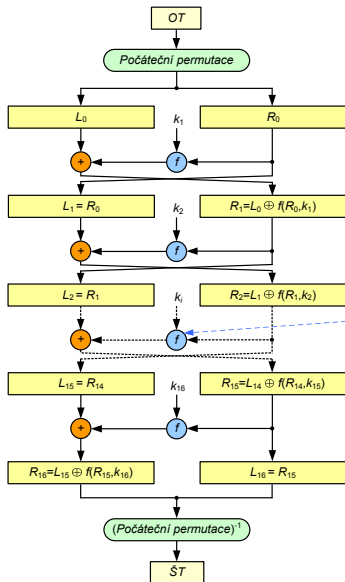
Algoritmus DES

- Veřejná soutěž (1977): šifrovací standard (FIPS 46-3) v USA pro ochranu citlivých, ale neutajovaných dat ve státní správě.
- Součást průmyslových, internetových a bankovních standardů.
- 1977: varování – příliš krátký klíč 56b, který byl do původního návrhu IBM zanesen vlivem americké tajné služby NSA.
- DES – intenzivní výzkum a útoky $\Rightarrow$ objeveny teoretické negativní vlastnosti jako: tzv. slabé a poloslabé klíče, komplementárnost a teoreticky úspěšná lineární a diferenciální kryptoanalýza.
- V praxi jedinou zásadní nevýhodou je pouze krátký klíč.
- 1998: stroj – DES-Cracker, lušticí DES hrubou silou.
- DES jako americký standard skončil (jen v "dobíhajících" systémech a kvůli kompatibilitě) a místo něj: Triple-DES, (FIPS 46-3).
- Od 26. 5. 2002 – šifrovací standard nové generace AES.

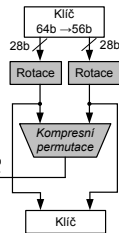
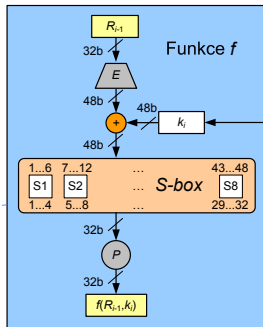
Stavební části DES (1)

- DES je iterovaná šifra typu $E_{k_{16}}(E_{k_{15}}(\dots(E_{k_1}(m_i)\dots)))$.
- Používá 16 rund a 64b bloky OT a ŠT. Šifrovací klíč k má délku 56 b (vyjadřuje se ale jako 64b číslo, kde každý 8. bit je bit parity)
- 56b klíč k je v inicializační fázi nebo za chodu algoritmu expandován na 16 rundovních klíčů k_1 až k_{16} , které jsou řetězci 48 bitů, každý z těchto bitů je některým bitem původního klíče k .
- Místo počátečního zašumění OT se používá bezklíčová pevná permutace *Počáteční permutace* a místo závěrečného zašumění permutace k ní inverzní $(\textit{Počáteční permutace})^{-1}$.
- Po *počáteční permutaci* je blok rozdělen na dvě 32b poloviny (L_0, R_0) . Každá ze 16 rund $i = 1, 2, \dots, 16$ transformuje (L_i, R_i) na novou hodnotu $(L_{i+1}, R_{i+1}) = (R_i, L_i \oplus f(R_i, k_{i+1}))$, liší se jen použitím jiného rundovního klíče k_i .
- Ve smyslu definice Feistelova kryptosystému je v tomto případě $h = 16$ a $2n = 64$.

DES (3)

Algoritmus DES

Stavební části DES (2)

- Po 16. rundě dochází ještě k výměně pravé a levé strany:
 $(L_{16}, R_{16}) = (R_{15}, L_{15} \oplus f(R_{15}, k_{16}))$ a závěrečné permutaci
(*Počáteční permutace*)⁻¹.
- Dešifrování probíhá stejným způsobem jako zašifrování, pouze se obrátí pořadí výběru rundovních klíčů.

Rundovní funkce f

- Rundovní funkce se skládá z binárního načtení klíče k_i na vstup. 48b klíč k_i je vytvořen po kompresi ze 2 28b rotovaných částí původního klíče k , kde počet bitů rotace je závislý na čísle rundy.
- Tento klíč k_i je dál xorován s expandovanou 32b částí R_{i-1} , která je expanzně permutovaná v bloku E z 32b na 48b. Tato operace kromě rozšíření daného 32b slova také permutuje bity tohoto slova tak, aby se dosáhlo lavinového efektu.

Stavební části DES (3)

- Následně je prováděna pevná, **nelineární** substituce na úrovni 6b znaků do 4b znaků s následnou transpozicí na úrovni bitů. Těmito operacemi se dosahuje dobré difúze i konfúze.
- Použité substituce se nazývají substituční boxy: **S-boxy**, jsou jediným nelineárním prvkem schématu. Pokud bychom substituce vynechali, mohli bychom vztahy mezi ŠT, OT a klíčem popsat pomocí operace binárního sčítání $\oplus$, tedy lineárními vztahy.
- Tato nelinearita je překážkou jednoduchého řešení rovnic, vyjadřující vztah mezi OT, ŠT a K.
- Následně 32b výsledné slovo z S-boxu je permutováno c bloku **P**. Tato permutace převádí každý vstupní bit do výstupu, kde žádný vstupní bit se nepoužije $2\times$.
- Nakonec se výsledek permutace sečte modulo 2 s levou 32b polovinou a začne další runda.

TripleDES (1)

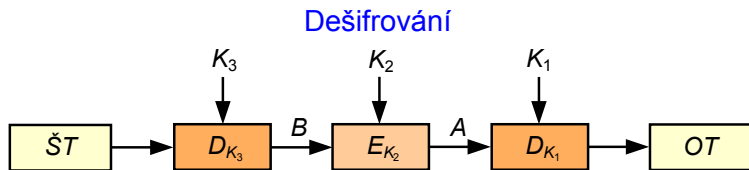
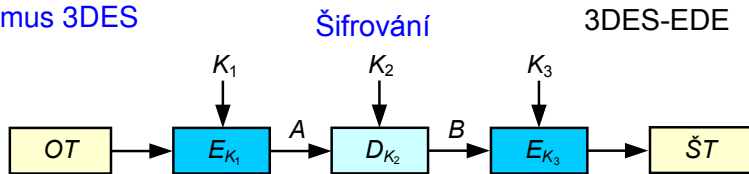
TripleDES

- TripleDES (3DES) prodlužuje klíč originální DES tím, že používá DES jako stavební prvek celkem $3 \times$ s 2 nebo 3 různými klíči.
- Nejčastěji se používá varianta EDE této šifry, která je definována ve standardu FIPS PUB 46-3 (v bankovní normě X9.52).
- Vstupní data OT jsou zašifrována podle vztahu $\check{S}T = E_{K_3}(D_{K_2}(E_{K_1}(OT)))$, kde K_1 , K_2 a K_3 jsou buď 3 různé klíče nebo $K_3 = K_1$. Varianta EDE byla zavedena z důvodu kompatibility $\rightarrow$ při rovnosti všech klíčů 3DES = DES.
- Klíč 3DES je tedy buď 112 bitů (2 klíče) nebo 168 bitů (3 klíče). 3DES je spolehlivá $\rightarrow$ klíč je dostatečně dlouhý a teoretickým slabinám (komplementárnost, slabé klíče) se dá předcházet $\Rightarrow$
- 3DES a AES $\rightarrow$ platný oficiální standard nahrazující DES.
- 3DES lze, jako jakoukoliv jinou blokovou šifru, použít v různých operačních modech (CBC mod $\Rightarrow$ 3DES-EDE-CBC).

TripleDES (2)

Algoritmus 3DES

$K_1 \neq K_2 \neq K_3 \Rightarrow 3 \times \text{klíč} = 128\text{b} \rightarrow 3\text{DES}$

$K_1 = K_1 \neq K_2 \Rightarrow 2 \times \text{klíč} = 112\text{b} \rightarrow 3\text{DES}$

$K_1 = K_1 = K_2 \Rightarrow 1 \times \text{klíč} = 56\text{b} \rightarrow \text{DES}$

AES (1)

AES (1)

- Po útocích hrubou silou na DES, americký standardizační úřad připravil náhradu - **Advanced Encryption Standard (AES)**.
- 2.1. 1997 výběrové řízení na AES – 15 kandidátů.
- Z 5 finalistů byl vybrán algoritmus Rijndael [rájndol] (autoři J. Daemen a V. Rijmen).
- Jako AES byl přijat s účinností od 26. května 2002 a byl vydán jako standard v oficiální publikaci FIPS PUB 197.
- AES je bloková šifra s délkou bloku 128 bitů, čímž se odlišuje od současných blokových šifer, které měly blok 64 bitový.
- AES podporuje tři délky klíče: 128, 192 a 256 bitů $\Rightarrow$ se částečně mění algoritmus (počet rund je po řadě 10, 12 a 14).
- Větší délka bloku a klíče zabraňují útokům, které byly aplikované na DES. AES nemá slabé klíče, je odolný proti známým útokům a metodám lineární a diferenciální kryptoanalýzy.

AES (2)

- Algoritmus zašifrování i odšifrování se dá výhodně programovat na různých typech procesorů, má malé nároky na paměť i velikost kódu a je vhodný i pro paralelní zpracování.
- AES bude pravděpodobně platným šifrovacím standardem několik desetiletí a bude mít obrovský vliv na počítačovou bezpečnost.
- Označíme-li délku klíče N_k jako počet 32b slov, máme $N_k = 4, 6$ a 8 pro délku klíče 128, 192 a 256 bitů.
- AES je iterativní šifra, počet rund N_r se mění podle délky klíče: $N_r = N_k + 6$, tj. je to 10, 12 nebo 14 rund.
- Tato skutečnost odráží nutnost zajistit konfúzi vzhledem ke klíči. Algoritmus pracuje s prvky Galoisova tělesa $GF(2^8)$ a s polynomy, jejichž koeficienty jsou prvky z $GF(2^8)$. Bajt s bity $(b_7, \dots, b_0)$ je proto chápán jako polynom $b_7x^7 + \dots + b_1x^1 + b_0$ a operace "násobení bajtů" odpovídá násobení těchto polynomů modulo $m(x) = x^8 + x^4 + x^3 + x^1 + 1$.

Rundovní klíče

- Rundovní klíče AES využívá $4 + N_r \times 4$ rundovních 32b klíčů, které se definovaným způsobem derivují ze šifrovacího klíče.
- Před zahájením 1. rundy zašifrování se provede úvodní zašumění, kdy se na OT naxorují první 4 rundovní klíče (128b na 128b) $\Rightarrow$
- N_r shodných rund (s výjimkou poslední, kdy se neprovede operace **MixColumns**), při kterých výstup z každé předchozí rundy slouží jako vstup do rundy následující. Tím dochází k postupnému mnohonásobnému zesložování výstupu.

Runda (1)

- Na počátku každé rundy se vždy vstup (16 B) naplní postupně zleva doprava a shora dolů po sloupcích do matice 4×4 B **A** = (a_{ij}) $i, j = 0, 1, 2, 3$.
- Na každý bajt matice **A** se zvlášť aplikuje substituce, daná pevnou substituční tabulkou **SubBytes**.

AES (4)

Runda (2)

- Řádky matice **A** cyklicky posunou postupně o 0-3 bajty doleva, operace **ShiftRows**, 1. řádek o 0, druhý o 1, třetí o 2 a čtvrtý o 3, čímž dochází k transpozici na úrovni bajtů.
- Dále se na každý jednotlivý sloupec matice aplikuje operace **MixColumns**, která je substitucí 32 bitů na 32 bitů. Tuto substituci lze však popsat lineárními vztahy – všechny výstupní bity jsou nějakou lineární kombinací vstupních bitů. Označíme-li jednotlivé bajty v rámci daného sloupce matice **A** (shora dolů) jako a_0 až a_3 , pak výstupem budou jejich nové hodnoty b_0 až b_3 , podle vztahů

$$\begin{pmatrix} b_0 \\ b_1 \\ b_2 \\ b_3 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} '02' & '03' & '01' & '01' \\ '01' & '02' & '03' & '01' \\ '01' & '01' & '02' & '03' \\ '03' & '01' & '01' & '02' \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} a_0 \\ a_1 \\ a_2 \\ a_3 \end{pmatrix}$$

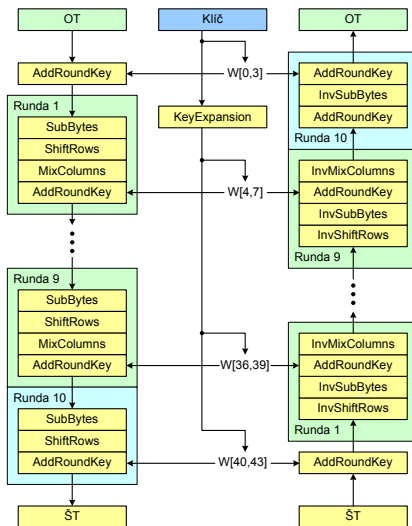
Runda (3)

- Násobení je násobení prvků $GF(2^8)$. Konstantní prvky tohoto pole jsou vyjádřeny hexadecimálně.
- Jako poslední operace rundy se vykoná transformace **AddRoundKey**, v rámci níž se na jednotlivé sloupce matice **A** zleva doprava naxorují 4 odpovídající rundovní klíče. Tím je jedna runda popsána a začíná další. Po poslední rundě se ŠT jen vyčte z matice **A**.
- Při odšifrování se používají operace inverzní k operacím, použitým při zašifrování, neboť všechny jsou reverzibilní.
- Nelinearity v AES se objevují pouze v substituci **SubBytes**. V roce 2002 bylo zjištěno, že vzájemné vztahy výstupních ($y_1, \dots, y_8$) a vstupních ($x_1, \dots, x_8$) bitů lze popsat implicitními rovnicemi $f(x_1, \dots, x_8, y_1, \dots, y_8) = 0$ pouze druhého řádu.

AES (6)

Algoritmus AES

AES – Struktura šifrování a dešifrování

Operační módy blokových šifer (1)

- Operační módy blokových šifer jsou způsoby použití blokových šifer v daném kryptosystému, kde OT není jen 1 blok blokové šifry, ale obecně posloupnost znaků dané abecedy.
- U moderních blokových šifer chápeme jako znaky bajty, i když se délka bloku N uvádí v bitech. Obvykle $N = 64$ nebo 128 . Pomocí operačních módů můžeme získat nové zajímavé vlastnosti a využití blokových šifer. Mody: ECB, CFB, OFB, CBC, CTR a MAC.

Mod ECB (Electronic Codebook)

- Tento operační modus se nazývá elektronická kódová kniha a je základním modelem.
- Posloupnost bloků otevřeného textu $OT_1, OT_2, \dots, OT_n$ se šifruje tak, že každý blok je šifrován zvlášť, což lze vyjádřit vztahem $ŠT_i = E_K(OT_i), i = 1, 2, \dots, n$.

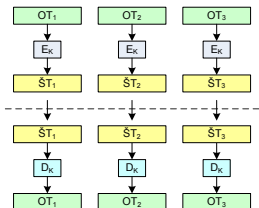
Operační módy blokových šifer (2)

- Nevýhodou takového typu šifrování je, že stejné bloky OT mají vždy stejný šifrový obraz.
- Pokud nalezneme několik shodných bloků $\Rightarrow$ to může v určitém kontextu dokonce rozkrývat i hodnotu otevřeného bloku (například prázdné sektory na disku jsou vyplněny hodnotou 0xFF apod.
- Integrita a modus ECB – Ve zprávě šifrované modelem ECB může útočník bloky ŠT vyměňovat, vkládat nebo vyjímat, a tak snadno docílovat pro uživatele nežádoucích změn v OT, zejména, pokud nějakou dvojici (OT, ŠT) už zná.
- Tím je opět ilustrován v praxi často opomíjený fakt, že integrita OT se šifrováním nezajistí.

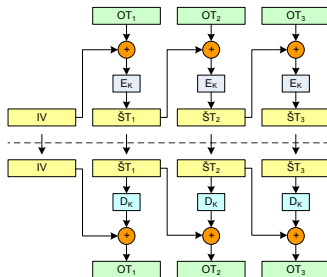
Synchronní proudové šifry mají nedostatečnou vlastnost difúze neboť pracují jen nad jednotlivými znaky abecedy. **Moderní blokové šifry naproti tomu dosahují velmi dobrých vlastností jak difúze, tak konfúze.**

Operační módy blokových šifer (3)

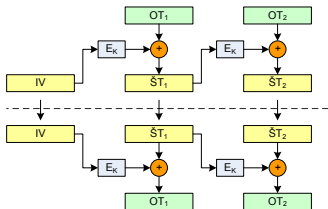
ECB – Electronic Code Book

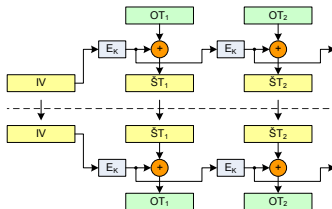
CBC – Cipher Block Chaining

CFB – Cipher FeedBack

OFB – Output FeedBack

Operační mody blokových šifer (4)

Mod CBC (Cipher Block Chaining)

- Pro rozšíření difúzi na více bloků byl definovánodus řetězení šifrového textu (CBC). Každý blok OT se v něm nejprve modifikuje předchozím blokem ŠT, a teprve poté se šifruje.
- To zajišťuje, že běžný šifrový blok závisí na celém předchozím OT z důvodu řetězení této závislosti přes předchozí ŠT.
- CBC je nejpoužívanějším operačním modem blokových šifer. Eliminuje některé slabosti modu ECB a zajišťuje difúzi celého předchozího OT do daného bloku ŠT.
- 1. blok OT je modifikován náhodnou hodnotou IV. Šifrování se provádí podle vztahů

$$\check{S}T_0 = IV, \check{S}T_i = E_K(OT_i \oplus \check{S}T_{i-1}), \quad i = 1, 2, \dots, n$$

a dešifrování podle vztahu

$$\check{S}T_0 = IV, OT_i = \check{S}T_{i-1} \oplus D_K(\check{S}T_i), \quad i = 1, 2, \dots, n$$

Operační módy blokových šifer (5)

- Náhodný IV způsobí, že budeme-li šifrovat jeden a tentýž, byť i velmi dlouhý, OT $2\times$, obdržíme naprosto odlišný ŠT.
- Řetězení mírně znesnadňuje útoky v porovnání s ECB.
- Z definice modu CBC však vyplývá vlastnost samosynchronizace. Proces odšifrování je schopen se zotavit a produkovat správný OT už při 2 za sebou jdoucích správných blocích ŠT ($\hat{S}T_{i-1}$ a $\hat{S}T_i$).

Mody CFB a OFB (Cipher Feedback, Output Feedback)

- Převádí blokovou šifru na proudovou. Inicializační hodnota IV nastavuje konečný automat do náhodné polohy.
- Automat produkuje posloupnost hesla, které se jako u proudových šifer *xoruje* na OT. 1. blok hesla se získá zašifrováním IV.
- Vzniklé heslo (OFB) nebo vzniklý ŠT (CFB) se přivádějí na vstup blokové šifry a jejich zašifrováním je získán další blok hesla.
- OFB má vlastnost čisté (synchronní) proudové šifry – heslo je generováno zcela autonomně bez vlivu OT a ŠT.

Operační módy blokových šifer (6)

- CFB je kombinací vlastností CBC a proudové šifry.
- Předpis pro zašifrování v CFB:

$$\check{S}T_0 = IV, \check{S}T_i = OT_i \oplus E_K(\check{S}T_{i-1}), \quad i = 1, 2, \dots, n$$

a dešifrování v modu CFB:

$$\check{S}T_0 = IV, OT_i = \check{S}T_i \oplus E_K(\check{S}T_{i-1}), \quad i = 1, 2, \dots, n$$

- Předpis pro zašifrování v OFB:

$$H = IV = \check{S}T_0, \{\check{S}T_i = OT_i \oplus H, H = E_K(H)\}, \quad i = 1, 2, \dots, n$$

a dešifrování v modu OFB:

$$H = IV = \check{S}T_0, \{OT_i = \check{S}T_i \oplus H, H = E_K(H)\}, \quad i = 1, 2, \dots, n$$

- V modech OFB a CFB se bloková šifra používá jen jednosměrně, tj. jen transformace $E_K \Rightarrow$ výhodné při HW realizaci.

Operační mody blokových šifer (7)

- Jako výstup lze použít část bloku hesla/ŠT, např. b bitů $\Rightarrow$ se b bitů hesla (OFB) nebo b bitů vzniklého ŠT (CFB) vede zprava do vstupního registru, přičemž původní obsah vstupního registru se posune doleva o b bitů (b bitů nejvíce vlevo z registru vypadne).
- CFB je samosynchronní, a to podle délky zpětné vazby. Je-li b bitů, pak postačí 2 nenarušené b -bitové bloky ŠT, aby se OT sesynchronizoval.
- OFB $\rightarrow$ synchronní proudová šifra. Heslo generuje konečným automatem, který má maximálně 2^N vnitřních stavů $\Rightarrow$
- se produkce hesla musí opakovat. Délka periody hesla je proto maximálně 2^N , její konkrétní délka je určena hodnotou IV a může se pohybovat náhodně v rozmezí od 1 do 2^N .
- Struktura hesla je značně závislá na tom, zda zpětná vazba je plná nebo nikoli. Pro $b < N$ je střední hodnota délky periody pouze cca $2^{N/2}$, zatímco pro $b = N$ je to 2^{N-1} .

Operační mody blokových šifer (8)

Čítačový modus CTR (Counter Mode)

- Podobný OFB, převádí blokovou šifru na synchronní proudovou. Není problém s neznámou délkou periody hesla (je dána předem).
- IV se načte do vstupního registru (čítače) T . Po jeho zašifrování vzniká první blok hesla. Poté dojde k aktualizaci čítače T , nejčastěji přičtením jedničky a ke generování dalšího bloku hesla.
- Heslo se může využít v plné šíři bloku nebo jen jeho $b < N$ bitů. Způsob aktualizace čítače je definován volně, inkrementovat se může jen například dolních B bitů čítače T .
- V žádných zprávách šifrovaných tímto klíčem nesmí dojít k vygenerování stejného bloku hesla vícekrát $\Rightarrow$ obsah čítače nesmí být stejný.
- Jinak dvojí použití hesla $\rightarrow$ rozluštění OT.

Operační módy blokových šifer (9)

- Předpis pro šifrování v modu CTR je:

$$CTR_i = |IV + i - 1|_{2^B}, H_i = E_K(CTR_i), \check{S}T_i = OT_i \oplus H_i, \quad i = 1, 2, \dots, n$$

a pro dešifrování:

$$CTR_i = |IV + i - 1|_{2^B}, H_i = E_K(CTR_i), OT_i = \check{S}T_i \oplus H_i, \quad i = 1, 2, \dots, n$$

- Výstupní blok lze použít celý nebo jen jeho část. Smyslem modu je zaručit maximální periodu hesla, což je zaručeno periodou čítače.
- Výhoda: heslo může být vypočítáno jen na základě pozice otevřeného textu a IV, nezávisle na ničem jiném.
- Tuto vlastnost má i modus OFB, ale k vypočítání hesla v tomto případě pro nějaký blok předchází výpočet předešlých hesel.
- Naproti tomu u modu CTR se vypočte hodnota čítače a provede se jen jedna transformace $E_K: E_K(counter)$.

Operační mody blokových šifer (9)

Metoda solení

- U operačních modů CBC, OFB, CFB i CTR je možné využívat metodu solení IV.
- Komunikujícímu protějšku se předává hodnota IV, ale k šifrování se použije jiná hodnota IV' ("osolený IV").
- Tato hodnota se na obou stranách vypočítá z IV a klíče K nějakým definovaným způsobem. Např. to může být hašovací hodnota, vypočítaná ze zřetězení obou hodnot.
- Bezpečnostní výhodou je, že skutečně použitá inicializační hodnota IV' se nikde neobjevuje na komunikačním kanálu.

Mod MAC (Message Authentication Code)

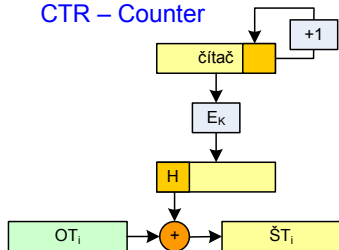
- Proudové a blokové šifry zajišťují důvěrnost, **ne integritu zpráv**.
- Mody CBC a CFB sice způsobí mírnou propagaci chyby (chyba v jednom bloku ŠT naruší 2 bloky OT), ale v systémech, kde není ve vlastním OT zajištěna nějaká redundance mohou být zpracována chybná data.

Operační módy blokových šifer (10)

- Autentizační kód zprávy (MAC) je dalším modelem blokové šifry, který řeší právě zajištění neporušenosti dat. Tento zabezpečovací kód autentizuje původ zprávy a řeší obranu proti náhodným i úmyslným změnám nebo chybám na komunikačním kanálu.
- MAC je krátký kód, který vznikne zpracováním zprávy s tajným klíčem (K_1). **Klíč by se měl použít jiný, než k šifrování zprávy.**
- Výpočet MAC probíhá tak, že se zpráva jakoby šifruje v modu CBC s nulovým IV, přičemž průběžný ŠT se nikam neodesílá.
- MAC je pak tvořen až posledním blokem $\check{S}T_n$, přičemž je možné ještě jedno přídatné šifrování navíc, tj. $MAC = EK_2(\check{S}T_n)$. Z výsledného bloku se obvykle bere jen určitá část (polovina bloku) o délce potřebné k vytvoření odolného zabezpečovacího kódu.
- MAC zajišťuje službu **autentizace původu dat**. Protože je to symetrická technika, nezaručuje **nepopiratelnost**.

Operační módy blokových šifer (11)

CTR – Counter

MAC – Message Authentication Code

